

АКАДЕМИЯДА НАВБАТДАГИ ДИССЕРТАЦИЯ ИШИ ҲИМОЯСИ БЎЛИБ ЎТДИ

Ўзбекистон Республикаси Хуқуқни муҳофаза қилиш академияси ҳузуридаги DSc.24/2025.27.12.Yu.01.01 рақамли Илмий кенгашнинг 2026 йил 16 октябрдаги мажлисида Хуқуқни муҳофаза қилиш академияси мустақил изланувчиси **Ўринбоева Мухлиса Маъруфовна**нинг “12.00.04 - Фуқаролик процессуал ҳуқуқи. Иқтисодий процессуал ҳуқуқи. Ҳакамлик жараёни ва медиация ихтисослиги” бўйича юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун **“Фуқаролик суд ишларини юритишда сунъий интеллектдан фойдаланишнинг истиқболлари: қиёсий-ҳуқуқий таҳлил”** мавзусидаги диссертация иши ҳимояси ўтказилди.

Тадқиқотнинг мақсади фуқаролик суд ишларини юритишда сунъий интеллектдан фойдаланиш билан боғлиқ муаммоларни аниқлаш ҳамда хорижий мамлакатлар тажрибасини қиёсий-ҳуқуқий таҳлил қилиш орқали мазкур муаммоларни ҳал этишга қаратилган илмий асосланган таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг объектини фуқаролик суд ишларини юритишда сунъий интеллектдан фойдаланиш соҳасида юзага келган ижтимоий муносабатлар ташкил этади.

Тадқиқот предметини фуқаролик суд ишларини юритишда сунъий интеллектдан фойдаланиш тартибини белгиловчи фуқаролик процессуал қонунчилиги, бошқа қонун ва қонун ости норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, уларни қўллаш бўйича суд амалиёти, шунингдек хорижий мамлакатлар қонунчилиги ва тажрибаси, юридик фанда мавжуд концептуал ёндашувлар, илмий-назарий қарашлар ташкил этади.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

“Рақамли суд” концепциясида судга ариза беришдан олдин сунъий интеллект ёрдамида суд муҳокамасининг тахминий натижаси ҳамда сарфланадиган харажатларни олдиндан шакллантирадиган дастур жорий этилиши, ишда иштирок этувчи шахслар суд биносига ташриф буюрмасдан, суд ва бошқа тарафларнинг вакиллари билан электрон шаклда мулоқот қилиш, айрим процессуал ҳаракатларни (масалан, даъво аризасини топшириш, тарафнинг вакили сифатида рўйхатдан ўтиш, далилларни тақдим этиш ва ҳ.к.) масофавий амалга ошириш, тарафлар ва ишда иштирок этувчи бошқа шахсларга суд жараёнларида ишга доир барча материаллар билан электрон шаклда танишиш назарда тутилиши ва келажақда қонунчилик ҳужжатлари билан мустаҳкамлаб қўйилиши асослантирилган;

суд харажатларини электрон шаклда ҳисоблаш ва тўлаш, сунъий интеллект ёрдамида суд мажлиси баённомаларини реал вақт режимида матн шаклида тайёрлаш, суд ҳужжатлари лойиҳаларини автоматик шакллантириш, якуний суд қарорларини электрон шаклда қабул қилиш

ва ижро варақаларини автоматик равишда ижрога юбориш имкониятини яратиш масалалари “Рақамли суд” концепциясида назарда тутилиши асослантирилган;

сунъий интеллект иштирокчилари сунъий интеллект технология ва тизимларидан фойдаланишда қонунийлик, шахс, жамият ва давлат манфаатларини ҳамда атроф-табiiй муҳитни ҳимоя қилишнинг устуворлиги, тушунарлилик, масъулият, жавобгарлик ва назорат, адолатлилик ва камситишга йўл қўймаслик, очиқлик ва шаффофлик, маълумотлар ҳимояси, ишончлилик ва хавфсизлик каби тамойилларга риоя қилишлари қонунчилик ҳужжатлари билан мустаҳкамлаб қўйилиши асослантирилган;

судлар фаолиятида фуқароларга кўрсатиладиган интерактив электрон хизматлар турларини ошириб бориш, суд ҳужжатларидан нусха олиш, суд ишлари билан танишиш, аризанинг судга тааллуқлилиги ва судловга тегишлилигини аниқлаш, суд харажатларини ҳисоблаш жараёнида сунъий интеллект технологияларидан фойдаланиш истиқболли йўналишлардан ҳисобланиши асослантирилган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

Кичик миқдордаги қарзни ундириш, коммунал тўловлар бўйича қарзни ундириш, интернет-савдо низолари, хизмат кўрсатиш шартномаси бўйича ишлар “Рақамли суд” концепцияси доирасида онлайн тарзда кўриладиган низолар тоифасига киритилиши ва келажақда процессуал кодексларга тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш орқали қонунийлаштирилиши асослантирилди.

Фуқаролик ишлари бўйича дастлабки суд маълумотларини фуқароларга Ягона интерактив давлат хизматлари портали орқали олиш тартиби асослантирилган;

сунъий интеллект асосидаги рақамли ҳуқуқий хизматлар кам таъминланган аҳоли қатламлари ва молиявий ресурслари чекланган шахслар учун одил судловга эришишда қулай, арзон ва осон бўлган ҳуқуқий ёрдамни тақдим этиши асослантирилди;

сунъий интеллект судга оид ҳужжатларни рўйхатга олиш, иш материалларини таҳлил қилиш ва маълумотларни бошқариш каби илгари узоқ муддат ва инсон меҳнатини талаб этган жараёнларни автоматлаштириш имконини бериши асослантирилди;

“Рақамли суд” ахборот тизимларининг ягона комплексини жорий этиш ва қўллаб-қувватлаш, шунингдек, уларнинг бошқа давлат органларининг ахборот тизимлари билан интеграциясини таъминлаш асослантирилган;

суд соҳасида рақамли технологиялар ва коммуникациялар сиёсати ва стандартларини жорий этиш асослантирилган.

Сунъий интеллектга асосланган ечимларни яратиш, жорий қилиш ва улардан фойдаланиш бўйича этика қоидалари (янги таҳрирдаги низом) лойиҳаси ишлаб чиқилган.